



ANTTI MALINEN · TUOMO TAMMINEN

# *Leikitäänkö?*

LASTEN KAVERISUHTEET 1900-LUVUN SUOMESSA



Gaudeamus



Teoksen kirjoittamista ovat tukeneet:



**KONEEN SÄÄTIÖ**



**SUOMEN  
AKATEMIA**



NILO HELANDERIN  
SÄÄTIÖ



OSKAR  
ÖFLUNDS  
STIFTELSE



SUOMEN  
TIETOKIRJAILIJAT RY



Copyright © 2022 Tekijät ja Gaudeamus

Gaudeamus Oy  
[www.gaudeamus.fi](http://www.gaudeamus.fi)

Kansi: Jukka Aalto / Armadillo Graphics

KL: 92.7, 30  
UDK: 948.0, 3

ISBN 978-952-345-168-1

Painopaikka: Printon Trükikoda, Tallinna 2022

# SISÄLLYS

<b>JOHDANTO</b>	<b>9</b>
Kaverisuhteiden eletty historia: muistitieto ja muut aineistot	18
Tieto rakentuu tiedon päälle: aikaisempi tutkimus lähdeaineistona	26
Menetelmänä teemoittelu ja tyypittely	29
<b>I SUOMI VUONNA 1900</b>	<b>33</b>
Lapsuus elettiin kotona	35
Lapset sisarustensa vartijoina	42
Koulu kutsuu mutta kodeissa epäröidään	50
Tyyräämistä ja luontaisia tappeluvaistoja	55
Suomalaiset vastakkain	73
Huissalla ympäri	79
Maailma kutsuu nuoria	90
<i>Suomi vuonna 1900: Entisten lasten muistoja</i>	97
<b>II OPPIVELVOLLISUUS TUO LAPSET YHTEEN</b>	<b>107</b>
”Köyhällä ei ollut mitään ihmisoikeuksia”	111
Maantiede saneli, ketkä pääsivät kouluun ja miten usein	117
Vaatteet paljastivat yhteiskuntaluokan	124
Keiden kanssa ja mitä oli lupa leikkiä?	133
Kantelijoita katsottiin pahalla	143
Perheen tarpeet sanelivat koulunkäyntiä	148
Oppikoulu erottaa ja yhdistää	153
Nuoruus keksitään	157
Tiede löytää lapset – ja vertaissuhteet	171
Sota erottaa ystävykset	177
Ahtautta, ennakkoluuloja ja uusia ympyröitä	188
<i>Oppivelvollisuus tuo lapset yhteen: Entisten lasten muistoja</i>	195

---

**III TILAUSTA HYVILLE TOVEREILLE 205**

---

Lapset olkoot lapsia	206
Pihat täynnä touhua	213
Sosiogrammi laittaa lapset arvojärjestykseen	225
Politiikka jakaa lapsiakin	241
Poikasakit ja tyttösiäkermit	243
Tyttöjä sitovat kotityöt ja aikuisten kontrolli	256
Maaseudulla ja kaupungissa	264
Nykyajan villi ja holtiton nuoriso	269
Yhä useampi menee oppikouluun	275
Orastavaa seksuaalisuutta	278
”Möhkiminen” jää beatlemanian varjoon	289
<i>Tilausta hyvälle tovereille: Entisten lasten muistoja</i>	297

---

**IV LAPSUUS LÄHIÖISSÄ 305**

---

Rakennemuutoksen Suomi	310
Polkupyörät laajentavat reviiriä	317
Uusi nuoriso hylkää perinteet	328
Koulukiusaaminen saa nimen	332
Viikonloppuisin viinaa ja väkivaltaa	340
Yhteenkuuluvuutta ja arvovalintoja	349
Tytöt ja pojat – yhdessä ja vastakkain	356
Murkkuseksiä	367
Homoksi leimautumisen pelko	377
Tasavertaisia ainakin teoriassa	379
Lama katkaisee kulutusjuhlan	384
Kaverien kanssa kaiken aikaa	389
Avoin ja omanarvontuntoinen uusi nuoriso	400
<i>Lapsuus lähiöissä: Entisten lasten muistoja</i>	404

---

**JÄLKISANAT: KAVEREIDEN KANSSA MYÖS  
UUDELLA VUOSITUHANNELLA 415**

---

<b>VIITTEET</b>	<b>436</b>
<b>LÄHTEET JA KIRJALLISUUS</b>	<b>452</b>
<b>KIITOKSET</b>	<b>496</b>

## TIETOLAATIKOT

Päivähoidon ensivaiheet	40
”Ateenalaisten laulu” ja kuoleman kauneus	67
Lasten suosikkileikkejä vuodelta 1923	85
Lasten lempipaikkoja vuonna 1915	88
Koululaisten aika	153
Pihojen runoutta	222
Avainkaulalapset	224
”Kuusi kultaista ohjetta toisen ihmisen hännäämiseen”	240
Turkulaisia poikasakkeja 1950-luvulta	246
Ystävä vai toveri?	263
Tarja Halosen lapsuuden reviiiri	293
Nuorisolehtien kirjeenvaihtoilmoituksia 1960- ja 1970-lukujen vaihteesta	309
”Yksinäisyyden pitkillä poluilla”	389
”Avuttomuus ahdistaa sisintä”	393